

**THE YIGAL ARNON & CO. LAW AND HISTORY WORKSHOP,
Pravni fakultet Buchmann, Sveučilište u Tel Avivu, Država Izrael,
9. – 16. travnja 2018.
UDK: 92(569.4)(047)**

Od 9. do 16. travnja 2018. na Pravnom fakultetu Buchmann, Sveučilište u Tel Avivu, Država Izrael, održane su dvije radionice iz područja bliskoistočnih studija. Autor prikaza na tim je radionicama sudjelovao u okviru programa nastavničke razmjene *Erasmus Plus* tijekom boravka na Sveučilištu u Tel Avivu kao *Cegla Visiting Research Fellow*.¹

Pravni fakultet Buchmann najstarija je, najveća i vodeća izraelska pravna škola, s tradicijom koja seže u tridesete godine 20. stoljeća. Osim brojnih kolegija na hebrejskom i engleskom jeziku, Pravni fakultet Buchmann organizira jedinstvene pravne radionice (engl. *legal workshops*) na kojima vodeći izraelski i strani pravni teoretičari izlažu isključivo neobjavljene radove (engl. *work in progress*). Posebnost takvog formata izlaganja sastoji se u intenzivnom uključivanju studenata u diskusiju oko radova u nastajanju. Takav pedagoški pristup omogućuje studentima da neposredno, vlastitim angažmanom, sudjeluju u stvaranju pravne literature. Od svakog se studenta očekuje da pročita predmetni članak ili poglavlje knjige u nastajanju te da u živoj akademskoj debati dade objektivan i kritički sud o iznesenim tezama. Nije neobično vidjeti kako studenti propituju utemeljenost metodologije, teza i zaključaka koje su iznijeli članovi akademske zajednice (uključujući i nastavnike matičnog fakulteta) te time daju anticipiranu “recenziju” rada iz studentske perspektive. Na taj način ne samo da ih se potiče i usmjerava ka kritičkom promišljanju, nego im se omogućuje razvitak vlastitih znanstvenoistraživačkih kompetencija. Konačno – no ne i manje važno – treba istaknuti kako studenti u interakciji s nastavnicima neposredno sudjeluju u

---

¹ The Cegla Center for Interdisciplinary Research of the Law djeluje pri Sveučilištu u Tel Avivu i nastoji promovirati interdisciplinarni pristup u proučavanju odnosa između prava, društva i pojedinca koji uključuje proučavanje prava iz sociološke, politološke, povijesne, filozofske i ekonomske perspektive. Više o ulozi i povijesti Centra može se pronaći na https://en-law.tau.ac.il/Cegla_main/AbouttheCenter (20. travnja 2018.).

stvaranju budućih nastavnih materijala i tako postaju dionici sustava unapređenja kvalitete nastavnog procesa.

Svaka od prikazanih radionica imala je dva dijela. U prvom, uvodnom dijelu, osnovni predmet rada te postavljene teze izložili su autori rada u nastajanju. U drugom dijelu radionice studenti i ostali polaznici postavljali su pitanja autorima, iznosili komentare i kritike, na koje su autori izloženih radova nastojali ponuditi odgovore i pojašnjenja. Osnovni je smisao takve strukture, kao što je već spomenuto, razvijanje dinamične akademske rasprave koja bi u konačnici trebala upozoriti autore na moguće nedostatke izloženih radova te time doprinijeti unapređenju kvalitete radova u nastajanju.

Cilj ovog prikaza nije iscrpno prikazati izložene radove, osobito zato što je riječ o radovima u nastajanju koji tek trebaju ugledati svjetlo dana. Time autor poštuje molbu autora radova da se izloženi radovi ne citiraju i ne distribuiraju. Jedan je od ciljeva ovog prikaza ukratko prikazati osnovnu temu i teze koje su autori izložili – što se čini nužnim radi razumijevanja konteksta – te zatim navesti određene komentare i kritike prisutnih polaznika radionica. Drugi cilj prikaza jest da se prikazane dobre poredbene prakse u podučavanju prava predstave hrvatskoj akademskoj zajednici i nastavnicima pravnih fakulteta. Spomenuti model u perspektivi bi se mogao implementirati u domaćim kurikulumima pravnih studija, čime bi se po uvjerenju autora znatno unaprijedila kvaliteta nastave te učinilo (posebice izborne) kolegije još interesantnijima studentima integriranih i poslijediplomskih studija.

Orli Sela: “L’Amour Spring six hours” On Water Rights in Ottoman Law and the Beginning of the Zionist Settlements of Vilayet Beirut and Sanjak Al-Quds

Prvu radionicu o temi regulacije prava crpljenja vode u otomanskom pravu u vrijeme prvih naseljavanja židovskih imigranata na područje današnjeg Izraela održala je Orli Sela (Sveučilište u Tel Avivu). Moderator radionice bio je prof. dr. sc. Assaf Likhovski (Sveučilište u Tel Avivu).

Sela se u izlaganju uvodno referirala na činjenicu kako je rana cionistička doktrina spoznala da je osiguranje vodnih resursa pretpostavka za uspostavu novih židovskih zajednica i njihovih poljoprivrednih naseobina na području današnjeg Izraela (hebr. *Erec Israel*). Drugim riječima, voda i vodoopskrba shvaćeni su kao simboli nove moderne Države Izrael. Međutim, autorica je istaknula kako se židovska imigracija suočila s otomanskim pravnim poretkom, koji nije posebno regulirao sustav vodnih prava. Tek su tzv. tanzimatske reforme otomanskog građanskog prava u vidu kodifikacije poznate kao *Mecelle* počele s regulacijom

vodnih prava. Ranije šerijatsko pravo, kako je istaknula autorica, nije predviđalo mogućnost objektivizacije vode kao privatnog posjeda.

Druga pravna prepreka s kojom su se suočili prvi naseljenici bila je činjenica kako se do tanzimatskih reformi koncept pravne osobnosti priznavao samo fizičkim osobama. To je predstavljalo poseban problem prvim naseljenicima jer su oni svoj socijalni i ekonomski život organizirali u kolektivima poput zadruga, zaklada, trustova i sl. U tom smislu autorica vidi tanzimatske reforme vodnog i zemljišnog prava – koje su proširile koncept pravne osobnosti na inkorporirane entitete – ključnim trenutkom u kupoprodajama zemljišta i vodnih prava od strane cionista.

Taj sustav recipiranog otomanskog zemljišnog prava počivao je na načelu povezanosti vodnih i zemljišnih prava sve do pedesetih godina 20. stoljeća (engl. *linkage principle*). Drugim riječima, vodna prava mogla su se steći samo stjecanjem nekretnine, a voda se smjela upotrebljavati isključivo unutar zemljišta uz koje su vodna prava bila pripojena.

Zanimljiv dio izlaganja ticao se zemlje nepoznata vlasništva. Naime, voda i zemlja izvan naseobina su se prema šerijatskom pravu tretirala kao nepoznato vlasništvo. Jedna od pravnih implikacija takvog zemljišnog režima jest pojava običaja oplemenjivanja ili vivifikacije. Onoj osobi koja bi uz dozvolu vlasti uspostavila infrastrukturu za uporabu vode (npr. irigacija ili kopanje bunara) priznalo bi se pravo vlasništva nad zemljom i pripadajućim vodnim nalazom.

U daljnjem izlaganju Sela se detaljnije osvrnula na pravne prepreke postavljene pred prve naseljenike u njihovu nastojanju da steknu zemljišna i vodna prava na području današnjeg Izraela. Autorica polazi od teze kako poteškoće s kojima su se prvi naseljenici suočili nisu bile posljedica neprijateljskog odnosa otomanskih vlasti prema židovskoj populaciji, nego su proizlazile iz drugih dvaju faktora – nacionalnosti i već spomenutog problema pravne osobnosti. U pogledu nacionalnosti autorica je istaknula problem koji se sastojao u činjenici da prvi doseljenici nisu bili podanici Otomanskog Carstva te stoga nisu mogli stjecati nekretnine na područjima u sastavu Carstva. Takva situacija promijenila se zahvaljujući tanzimatskim reformama, no samo za britanske, francuske i austrijske doseljenike. Takva reforma stoga nije olakšala stjecanje zemlje prvim doseljenicima koji su većinom emigrirali iz istočne Europe (područja bivšeg Ruskog Carstva).

U raspravi koja je uslijedila o izloženim stavovima autorica se suočila s nekoliko kritika na račun metodologije rada. Format i opseg prikaza ne dopušta iscrpno prepričavanje tijeka rasprave te će se autor ograničiti na one segmente rasprave koji mu se čine relevantnim iz metodološko-pedagoške perspektive radionice. Ono što se autoru prikaza činilo posebno važnim istaknuti jest

prosudba publike o kvaliteti upotrijebljenih izvora. Prikupljanje vjerodostojnih izvora jedan je od prvih ozbiljnih koraka u pripremi svakog znanstvenog rada.

U prvom redu studenti su primijetili nedostatak upotrebe izvornih turskih i arapskih izvora u pripremi rada. Naime, kritika je upućena na činjenicu kako autorica citira engleske i/ili hebrejske prijevode otomanskih izvora koji mogu biti ne samo pogrešni, nego i podložni ne nužno objektivnim interpretacijama autora takvih prijevoda. Nakon što je konstatirao kako postoji “major lack of uncritical reading of the sources”, profesor Likhovski je kao moderator radionice dao autorici dvije sugestije. Autorici je sugerirao da pronade suautora koji čita arapske i turske tekstove, što je nužno za cjelovito, objektivno i točno sagledavanje obrađene teme, potkrijepljenost teza, a time i znanstvenu vjerodostojnost rada. Autorici je sugerirano da nedostatak vlastita poznavanja izvornih jezika pokuša premostiti istraživanjem arhiva britanskih, francuskih i njemačkih konzulata iz tog razdoblja. Autorica je priznala kako je nepoznavanje izvornih jezika doista ograničava u proučavanju teme.

Zaključci radionice iz perspektive autora prikaza mogli bi se svesti na sljedeće. Pronalaženje kvalitetnih, izvornih i vjerodostojnih izvora te njihovo kritičko sagledavanje predstavlja *conditio sine qua non* svakog ozbiljnog znanstvenog rada. Takva poruka je, kao što je već spomenuto, posebno važna radi okupljenih studenata, koji su imali prilike osvijestiti važnost pravilne primjene metodologije znanstvenog rada, a time anticipirati očekivanja svojih mentora. S tim u vezi posebno je važno što su studenti na konkretnom primjeru mogli vidjeti što je potencijalna opasnost možebitno nepravilnog, nepotpunog i nekritičkog čitanja izvora te osvijestiti važnost pravilne metodologije znanstvenog rada.

Avi Rubi: Ottoman Rule of Law and the Political Trial of Midhat Pasha

Drugu radionicu o temi afirmacije načela vladavine prava u modernom Otomanskom Carstvu održao je Avi Rubi (Sveučilište Ben Gurion), a moderirala izv. prof. dr. sc. Lena Salaymeh (Sveučilište u Tel Avivu).

Rubi je počeo izlaganje referirajući se na događaje iz 1876. koji su bili povod za prvo moderno političko suđenje u povijesti Bliskog istoka. Te godine pretihodno detronizirani sultan Abdülaziz pronađen je mrtav u svojim odajama. Pet godina poslije nekolicina visoko rangiranih otomanskih službenika optužena je za navodno ubojstvo te proglašena krivima.

Među optuženima bio je bivši veliki vezir i reformator Otomanskog Carstva Midhat-paša, čije je procesuiranje izazvalo velik interes ne samo u Otomanskom Carstvu, nego i u tadašnjoj “međunarodnoj zajednici”. Ono što je taj proces učinilo specifičnim i jedinstvenim u tadašnjoj otomanskoj povijesti jest, ističe

Rubi, novi pravni kontekst u kojem je pozivanje na kodificirane procesne norme došlo u središte dijaloga suda i optuženika. Nikad se prije u otomanskoj povijesti nije dogodilo da zakonom propisani postupak i postupovna jamstva budu toliko važni za presuđenje (kaznene) stvari. Rubi ističe da, unatoč političkoj dimenziji samog postupka, svako razumijevanje tog postupka "mora uzeti u obzir kontekst legalizma, koji je u tom trenutku počeo determinirati strategije, idiome i izvedbe svakog pojedinca koji je bio uključen (u postupak, op. a)". U tom smislu, smatra Rubi, suđenje Midhat-paši simbol je novog otomanskog konstitucionalizma i dio kulture moderniteta u pravu.

Osvrćući se na reforme otomanskog sustava u drugoj polovici 19. st., Rubi je istaknuo kako je francuski pravosudni sustav bio inspiracija za oblikovanje otomanskog pravosudnog sustava, premda je to "posuđivanje" bilo selektivne prirode.

Novo otomansko kazneno procesno pravo počivalo je na doktrini legalizma. Za razliku od starih otomanskih *kanuna*, čiji je autoritet s protekom vremena prestao počivati na službenoj promulgaciji, moderni otomanski kodeksi polazili su, ističe Rubi, od legislative kao isključivog autoriteta te je svaka klauzula novih kodeksa trebala biti jednako primjenjivana diljem Carstva. Kodeksi su bili izraz "moderne države i njezine želje za pravnom i birokratskom standardizacijom".

Time je Rubi postavio tezu kako su otomanske pravosudne reforme (tzv. *nizamiye*) imale cilj uspostaviti vladavinu prava u tadašnjem Carstvu, uz državnu centralizaciju. Rubi postavlja tezu kako je legalizam postao ključna odrednica otomanske pravne kulture, a testiran je upravo na spomenutom suđenju Midhat-paši. To ne znači da prije nije postojala vladavina prava, nego da je kodifikacija, uključujući novi sustav revizije odluka nižih sudova, donijela drukčije poimanje načela vladavine prava. Kodificirana pravna norma došla je u središte suđenja i u građanskim i u kaznenim stvarima.

Nakon uvodnog izlaganja rasprava se dotaknula nekoliko aspekata rada. U prvom redu studenti su propitivali Rubijevu tezu o postojanju moderne vladavine prava na primjeru suđenja Midhat-paši. Naime, iz samog autorova teksta razvidno je kako je navedeno suđenje bilo političke prirode te se Midhat-paša žestoko borio za poštovanje svojih procesnih prava, koja su mu bila uskraćivana kao okrivljeniku. Stoga je autoru postavljeno pitanje zašto smatra da je u Otomanskom Carstvu u to vrijeme postojala vladavina prava kada se pravo nije jednako primjenjivalo prema svima.

U odgovoru Rubi se osvrnuo na pojam vladavine prava. Smatra kako se može raspravljati o smislu samog pojma, koji je s vremenom postao otrcana politička fraza koja se nerijetko koristi u dnevno-političke svrhe. Problem je, kako ističe Rubi, što se ona shvaća normativistički, a ne uzima se u obzir njezin moralni

aspekt. U tom smislu treba razlikovati tzv. formalnu i materijalnu vladavinu prava. Dok formalna vladavina prava polazi od primjene prava kako je ono formalno postavljeno, po načelu "nisam ja taj koji odlučuje, pravo je to koje odlučuje", koncept materijalne vladavine prava polazi od ideala ustavnosti, poštovanja temeljnih ljudskih prava, pravne i institucionalne zaštite od majoritarizma ("vladavina mase"). Rubi ističe kako otomansko pravo svakako nije bilo savršeno, no ipak jest imalo elemente vladavine prava, koliko god bio sporan sam koncept. To se očitovalo ne samo u činjenici da je formalna kodificirana norma bila temelj za procesuiranje, što dotad nije bio slučaj, već i u drugim institutima otomanskog prava (npr. mogućnosti svrgavanja sultana).

Rubi je pritom istaknuo kako ovaj rad treba sagledavati kao dio šireg projekta kolega orijentalista koji pokušavaju osporiti veberijanski koncept orijentalnog prava kao instrumenta kadijske pravde (engl. *kadi justice*). Navedeni koncept poima orijentalno pravo kao pravo koje arbitrarno stvara i primjenjuje neki kadija (sudac) sjedeći u hladu drveta. Rubi je naveo kako takvih stereotipa o orijentalnoj kulturi ima još. Primjerice, prema zapadnjačkom poimanju koncepta grada, grad mora imati ravne ulice, pod pravim kutom. Po navedenom konceptu utvrđeno je kako arapski gradovi, sa svojim nepravilnim rasterom ulica, nisu gradovi. Rubi pripada grupi orijentalista koja pokušava osporiti takve stereotipe i dokazati kako orijentalno pravo u vrijeme Maxa Webera nije bilo arbitrarno pravo kadije, to više što Weber nije poznao islamsko pravo.

Autoru su također upućene sugestije kako bi trebao pronaći izvore koji bi potkrijepili njegovu tezu da je postojao koncept vladavine prava. U vezi s tim profesor Likhovski uputio je kritičko pitanje zašto je autor za dokazivanje teze o postojanju vladavine prava u modernom Otomanskom Carstvu uzeo jedan takav izniman, specifičan slučaj. Rubi je u odgovoru na pitanje odgovorio kako je riječ o slučaju u kojem se prvi put počelo drukčije postupati s okrivljenicima, kako se od tog trenutka promijenila praksa i više se nije moglo jednostavno usmrtiti, udaljiti ili prognati političkog neistomišljenika. Od tog trenutka se prvi put moralo provesti suđenje sukladno formalnim, unaprijed poznatim kodificiranim pravnim normama.

Jedno od pitanja koje se postavilo iz redova publike jest pitanje o ulozi odvjetnika u otomanskom kaznenom postupku. Naime, iz članka je vidljivo kako je sudjelovanje dobrih i vještih odvjetnika bilo iznimno važno za uspjeh u postupku. Međutim, prigovoreno je da autor nije pojasnio kakva je bila uloga odvjetnika u pripremi pašine obrane. Rubi ističe kako je u drugim dijelovima knjige jasnije naznačena uloga odvjetnika. Sam Midhat-paša nije imao vremena pripremiti obranu. Naime, suđenje je trajalo tri dana. Osim toga, odvjetnici su u izlaganjima obranu temeljili čas na pravnim, čas na političkim argumentima,

a takav vid strategije nije odgovarao Midhat-paši kao poznavatelju prava te se nije previše oslanjao na njihovu pomoć.

Na kraju je Rubi istaknuo kako on kao povjesničar primjenjuje mikropovijesni metodološki pristup u istraživanjima, koji podrazumijeva otvoreni vid izlaganja (engl. *open ended narrative*). Smatra kako je riječ o najpoštenijoj metodi u povijesnim istraživanjima, koja ne smjera na postavljanje konačnih i autoritativnih zaključaka o povijesnim događajima, nego u dijalogu i interakciji s čitateljima pokušava doći do odgovora na postavljena pitanja, ostavljajući pojedina od njih otvorenima za daljnju diskusiju.

U tome autor prikaza vidi i osnovni zaključak ove radionice: na pojedina znanstvenoistraživačka pitanja ne postoje definitivni i autoritativni zaključci. U dokazivanju vlastitih teza u društveno-humanističkim znanostima ne možemo biti sasvim sigurni u njihovu istinitost, odnosno ne možemo isključiti mogućnost daljnjih propitivanja vlastitih rezultata. Treba ostaviti prostora za mogućnost drukčijeg tumačenja i argumentacije, što omogućuje dinamičnu akademsku polemiku koja čini jedan od stupova akademske zajednice i autonomije akademskog rada. Otvaranje dijaloga sa zainteresiranom javnosti dodana je vrijednost akademskog rada jer nam pruža priliku da preispitamo opravdanost vlastitih istraživanja te suočavanje s pitanjima o kojima u tijeku rada nismo uopće razmišljali.

Razvijanju takvog interaktivnog metodološkog pristupa, po sudu autora ovog prikaza, svakako doprinose radionice poput opisanih. One su kvalitativni iskorak u procesu akademskog pisanja. Stoga je želja autora da taj format postane prepoznat i uvriježen u poučavanju prava u Republici Hrvatskoj te postane standard u "investituri" mlađih znanstvenika u akademski svijet, među koje pripada i sam autor prikaza.

Kristijan Poljanec, mag. iur.*

---

* Kristijan Poljanec, mag. iur., asistent Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg J. F. Kennedyja 6, Zagreb; kpoljanec@efzg.hr;
ORCID ID: orcid.org/0000-0002-4912-1335

Autor zahvaljuje prof. dr. sc. Michaelu Birnhacku, prof. dr. Assafu Likhovskom te izv. prof. dr. sc. Leni Salaymeh, svojim domaćinima na Sveučilištu u Tel Avivu, na pozivu za sudjelovanje u radionicama. Autor zahvaljuje gđi Ayi Salom te kolegi Sunnyju Kalevu na pomoći pri organizaciji dolaska na Sveučilište u Tel Avivu. Zahvalu upućujem prof. dr. sc. Hani Horak na potpori u postupku prijave na Erasmus razmjenu. Posebna zahvala ide mojoj nastavnici hebrejskog jezika u zagrebačkom Bet Israelu Matei Gospodinović na velikom trudu i entuzijazmu koji ulaže u poučavanje tog zanimljivog jezika.

